

บทที่ 2

ลักษณะของสิ่งพิมพ์ต้องห้าม

การจะศึกษาถึงลักษณะของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามโดยดูจากจำนวนสิ่งพิมพ์ต้องห้าม เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ต้องห้าม เหตุผลของสิ่งพิมพ์ต้องห้าม และสิ่งพิมพ์ต้องห้ามแต่ละสมัย เพื่อนำสู่บทสรุปที่ว่าลักษณะของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามนับแต่ปี พ.ศ. 2475 อันเป็นปีแห่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยมาจนถึงปี พ.ศ. 2523 ว่ามีลักษณะ เช่นไร ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการไต่ถกกล่าวถึงคำจำกัดความของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษาและพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 รวมทั้งการกล่าวถึงสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่มีขึ้นก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จะทำให้การศึกษาถึงลักษณะของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีความแจ่มชัดมากยิ่งขึ้น

คำจำกัดความของสิ่งพิมพ์ต้องห้าม

"สิ่งพิมพ์" หมายถึง สุ่มด แผ่นกระดาษหรือวัสดุใด ๆ ที่พิมพ์ขึ้น รวมตลอดถึงหนังสือพิมพ์ด้วย (ราชกิจจานุเบกษา 2484:1228)

"ต้อง" ...เป็นกริยาช่วยบอกความแน่ใจหรือบังคับ เช่น ต้องกิน ต้องนอน
ต้องทำ... (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525:323)

"ห้าม" ให้เว้นกระทำ, ไม่ให้ทำตามที่กำหนดไว้... (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตย-
สถาน 2525:854)

เมื่อนำคำจำกัดความทั้งสามมารวมกัน คำว่าสิ่งพิมพ์ต้องห้ามจึงน่าจะหมายถึง สุ่มด
แผ่นกระดาษหรือวัสดุใด ๆ ที่พิมพ์ขึ้นในลักษณะที่ขัดต่อข้อกำหนด เป็นสิ่งที่ถูกห้ามไม่ให้กระทำ

สิ่งพิมพ์ต้องห้ามก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

หลังจากที่หมอบรัดเลย์เริ่มทำหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 คนไทยเริ่มใช้ธรรมเนียม
ของฝรั่งในเรื่องของความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะตัวของหมอบรัดเลย์เองก็เป็น

ผู้หนึ่งที่ใช้หนังสือพิมพ์เพื่อต่อต้านความอยุติธรรมในสังคม (ลู่กันญา ตีรวนิช 2520 : 3)
 หมอบรัดเลย์ได้นำเรื่องราวการกระทำของขุนนางหลายคนมาตีแผ่ในหน้าหนังสือพิมพ์ มีการ
 ท้วงติงความประพฤติของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พิมพ์หลักฐานการกระทำอันไม่สมควรของทูตฝรั่ง เค็ล
 ซึ่งในกรณีหลังนี้ทำให้หมอบรัดเลย์ถูกฟ้องร้องฐานหมิ่นประมาท ต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนมาก
 และในที่สุดต้องเลิกกิจการหนังสือพิมพ์ไป

จากการดำเนินงานหนังสือพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ที่ชื่อ บางกอกเรคคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) ประกอบกับการที่คนไทยได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทั้งจากในและนอกประเทศ ทำให้เริ่มรู้จักคิดและกล้าแสดงความคิดเห็นออกมา เมื่อถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม ลู่ยงคัง) ได้แต่งหนังสือชื่อ นิราศหนองคาย วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของสมเด็จพระยามหาจักรีสุริยวงศ์ เรื่องการเตรียมทัพเพื่อรับมือกับพวกอ้อที่ละมาตีเมืองเชียงคำเมื่อปี พ.ศ. 2414 โดยเห็นว่าเป็นการจัดทัพที่ไม่ตรงกับฤดูกาล เนื่องจากด้วยระยะนั้นเป็นฤดูฝนการเดินทัพในฤดูนี้ลำบากมาก หลวงพัฒนพงศ์ภักดีได้ฟ้องร้องกับพระเจ้าแผ่นดินอีกหลายประการเท่าที่จะสามารถหยิบยกขึ้นมาเขียนได้ การกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นสิ่งที่กล้าหาญชาญชัยมาก เนื่องจากในขณะนั้นสมเด็จพระยามหาจักรีสุริยวงศ์เป็นผู้ที่มีอำนาจยิ่ง และผลจากการแต่งหนังสือเล่มนี้ทำให้หลวงพัฒนพงศ์ภักดีถูกจำคุก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าบุคคลผู้นี้เป็นกวีคนแรกที่แต่งเรื่องจนถูกสั่งเก็บและตัวเองก็ถูกลงพระอาญา เข้าคุกรับโทษอยู่ถึง 8 เดือน (กันยารัตน์ ศิริ, บรรณาธิการ 2520 : 23)

นอกจากหนังสือเล่มนี้แล้ว ในรายปี พ.ศ. 2428 กรมหลวงพิษณุตปริยรักษ์ ได้เขียนบทความลงในหนังสือ สุนทรนิทัศน์ กล่าวถึงการสนทนาในเรื่องอนาคตของพระหนุ่มสององค์ที่วัดบวรนิเวศ โดยพระองค์หนึ่งกล่าวว่าตนเองจะสละไปประกอบอาชีพตามเพศฆราวาสในไม่ช้า ในขณะที่อีกองค์หนึ่งชี้ให้เห็นลักษณะของความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความสงบในจิตใจหากยังอยู่ในเพศบรรพชิต การใช้อากที่เป็นจริงตามลักษณะของ realism ทำให้พระชั้นผู้ใหญ่และเจ้าอาวาสของวัดบวรนิเวศในขณะนั้นมีความไม่พอใจเป็นอันมาก โดยถือว่าเป็นการดูถูกความสงบในจิตใจของพระสงฆ์ ได้มีการแสดงความไม่พอใจนี้ต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ก็ได้สั่งให้ยุติการพิมพ์ตอนต่อไปของเรื่องนี้ทันที (Anderson and Ruchira Mendiones 1985: 13)

ในช่วงปี พ.ศ. 2445-2449 และปี พ.ศ. 2451 ต.ว.ล. วัฒนาโก (เทียนวรรณ)

ได้เขียนบทความวิพากษ์วิจารณ์สังคมและ เล่นอ้อคิดอัน เป็นประโยชน์ต่อการปกครองลงใน ตุลวิภาคพจนกิจรายปักษ์ และ ศิริพจนนภาครายเดือน นับเป็นข้อคิดที่ทันสมัยเนื่องจากเทียนวรรณ มีประสบการณ์จากการไปพบเห็นความเจริญของตะวันตกมา แต่ความที่เป็นความคิดล้ำสมัยจึง ทำให้ไม่ได้รับความสนใจหรือมีอิทธิพล เท่าที่ควรกลับ เป็นภัยแก่ตัวผู้เขียนเองด้วยซ้ำ (รีนฤทัย สัจจพันธุ์ 2529:6) สิ่งที่เทียนวรรณเล่นอ้อมีหลายประการ เช่น ความเลื่อมภาคระหว่างชาย หญิง เลิกระบบการมีภรรยาหลายคน เล่นอ้อแนะให้เลิกทาส เลิกบ่อนเบี้ย ห้ามสูบบุหรี่ เลิกการ กินสินบน ฯลฯ ซึ่งจากข้อ เล่นอ้อดังกล่าวนี้ จะพบว่า ได้มีการปฏิบัติในภายหลังทั้งสิ้น

ช่วงสามปีก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2472-2475) มีความตื่นตัว ทางการเมือง เนื่องจากความต้องการที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย มีบทความทางการเมืองแพร่หลายมาก เช่น บทความความหมายยาวชื่อ ชีวิตของประเทศ ของนาวาเอกพระยาจักร์ราชภัฏพิพัฒน์ ร.น. (ครุทอง) ลงใน ไทยใหม่รายวัน ประมาณ พ.ศ. 2470 และบทความของศรีบูรพาชื่อ มนุษย์ภาพ ลงใน ศรีกรุง พ.ศ. 2474 เรียกร้องการปกครองในระบอบใหม่เช่นกัน ซึ่งมีผลทำให้หนังสือพิมพ์ถูกปิด แทนที่พิมพ์ถูกห้ามไว้ (รีนฤทัย สัจจพันธุ์ 2529:9)

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือตัวอย่างของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่ปรากฏก่อนเปลี่ยนแปลงรูปแบบ การปกครอง จะเห็นได้ว่าสิ่งพิมพ์ต้องห้ามในสมัยนั้นมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคมหรือ สถาบันสังคมซึ่งยังไม่นิยมให้วิจารณ์กัน

สิ่งพิมพ์ต้องห้ามหลัง พ.ศ. 2475

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงลักษณะของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามหลัง พ.ศ. 2475 โดยศึกษาจาก จำนวนสิ่งพิมพ์ต้องห้าม เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ต้องห้าม เหตุผลของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามและสิ่งพิมพ์ ต้องห้ามแต่ละสมัย ซึ่งในการศึกษาถึงลักษณะของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามผู้วิจัยจะแบ่งเวลาในการ ศึกษา นับจากปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2523 ออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2475-2490

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2491-2500

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2501-2516

ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2517-2523

สาเหตุของการแบ่งเวลาออกเป็น 4 ช่วงดังกล่าวนี้มีอยู่ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 เวลานั้นจาก พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2523 เป็นช่วงเวลายาวนานพอสมควร การแบ่งเวลาออกเป็นช่วงสั้น ๆ จะทำให้สะดวกและเกิดความชัดเจนในการศึกษา มากยิ่งขึ้น

ประการที่ 2 ช่วงเวลาที่ถูกแบ่งนี้มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น อันส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมด้วย กล่าวคือ ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2475-2490) เป็นช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองที่ทำให้ระบบการเมืองไทยต้องเผชิญกับระยะหัว เลี้ยวหัวต่อ มีการต่อต้านจากผู้สูญเสียอำนาจและการแตกแยกภายในกลุ่มผู้ก่อการเอง (กินพื้นที่ นาคะตะ ม.ป.ป.:594) มีการเปลี่ยนแปลงตัวนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาลหลายชุด จนในที่สุดมีการรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2490 ซึ่งการรัฐประหารครั้งนี้ถือเป็นการถ่ายถอดอำนาจทางการเมืองจากคณะราษฎรมาสู่คณะรัฐประหาร นับเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญครั้งหนึ่งของไทย

ในช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2491-2500) ถือเป็นช่วงเริ่มต้นที่ผู้นำทางฝ่ายทหารที่ได้รับการศึกษาจากภายในประเทศล้วน ๆ เข้ามาเป็นผู้ก่อการรัฐประหาร จึงมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติแบบอำนาจนิยมมากกว่านายทหารที่ก่อการปฏิวัติในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเคยผ่านการศึกษามาจากยุโรปและคุ้นเคยกับระบอบประชาธิปไตยมาแล้ว (สุชิน ตันติกุล 2515:140-142) และในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศจะพบว่าในช่วงนี้ไทยเริ่มมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประเทศสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยก็ได้รับชัยชนะเหนือฝ่ายก๊กมินตั๋ง

ในช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2501-2516) การรัฐประหารเมื่อ 20 ตุลาคม 2501 เป็นผลให้การเมืองการปกครองของไทยมีลักษณะเป็นเผด็จการอำนาจนิยม ถือเป็นที่ยกเลิกระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกและสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับเหตุการณ์และลักษณะพิเศษของประเทศไทยขึ้นแทน

ช่วงที่ 4 (พ.ศ. 2517-2523) เป็นช่วงเวลาของการมีประชาธิปไตยที่ได้มาจากการต่อสู้ของประชาชนเมื่อ 14 ตุลาคม 2516 และสถาปนาดังกล่าวได้สิ้นสุดไปเมื่อ 6 ตุลาคม 2519 เป็นช่วงเวลาที่นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้มีนโยบายขยายอำนาจเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากที่เคยปฏิรูปการปกครองแผ่นดินซึ่งมีผลเรือ เอกสังัด ปล่อยให้ เป็นหัวหน้าได้ทำการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินแล้ว

ด้วยเหตุผลทั้งสองประการทำให้ผู้วิจัยแบ่ง เวลาออกเป็น 4 ช่วงดังกล่าวข้างต้น และจากนี้จะได้ศึกษาถึงลักษณะของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามหลัง เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง โดยจะ เริ่มศึกษาจากจำนวนของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามก่อน

จำนวนสิ่งพิมพ์ต้องห้าม

จากประกาศของทางราชการที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2523 พบว่ามีจำนวนสิ่งพิมพ์ต้องห้ามดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนสิ่งพิมพ์ออกวางปี พ.ศ. 2475-2523 จำแนกตามภาษา

ช่วงเวลา	จำนวนสิ่งพิมพ์ออกวาง								รวม
	ภาษาไทย	ภาษาสัน	ภาษาอังกฤษ	ภาษาฝรั่งเศส	ภาษารัสเซีย	ภาษาเยอรมัน	ภาษาอิตาลี	ภาษาอาหรับ	
1. พ.ศ. 2475-2490	2	86	-	-	-	-	-	-	88
2. พ.ศ. 2491-2500	125	119	28	-	-	-	-	-	272
3. พ.ศ. 2501-2516	71	131	77	1	1	1	2	14	298
4. พ.ศ. 2517-2523	312	-	13	-	-	-	-	-	325
รวม	510	336	118	1	1	1	2	14	983

ที่มา : ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 51 ลงวันที่ 7 ตุลาคม 2477 ถึงเล่ม 97 ลงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2523

ก่อนจะพิจารณารายละเอียดของตารางที่ 1 มีข้อมูลประกอบการพิจารณาที่สำคัญคือ
ชื่อบุคคลที่เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลในแต่ละสมัยซึ่ง เป็นผู้มีความกำหนดสิ่งพิมพ์ต้องห้าม

ช่วง พ.ศ. 2475-2490 มีนายกรัฐมนตรี คือ

1. พระยามโนปกรณนิติธาดา
2. พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา
3. จอมพล ป. พิบูลสงคราม
4. นายควง อภัยวงศ์
5. นายทวี บุญยเกษตร
6. ม.ร.ว.เสนาบดี ปราโมช
7. นายปรีดี พนมยงค์
8. พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาล่วลัดดี

ช่วง พ.ศ. 2491-2500 มีนายกรัฐมนตรี คือ

1. นายควง อภัยวงศ์
2. จอมพล ป. พิบูลสงคราม
3. นายพจน์ สารสิน

ช่วง พ.ศ. 2501-2516 มีนายกรัฐมนตรี คือ

1. จอมพลถนอม กิตติขจร
2. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ช่วง พ.ศ. 2517 - 2523 มีนายกรัฐมนตรี คือ

1. นายสัญญา ธรรมศักดิ์
2. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช
3. นายธานินทร์ กรัยวิเชียร
4. พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์
5. พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

จากตารางที่ 1 พบว่าจาก พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2523 ปริมาณของสิ่งพิมพ์ต้องห้าม
มีทั้งสิ้น 983 ชิ้น โดยแยกเป็นภาษาไทยจำนวน 510 ชิ้น ภาษาจีนจำนวน 336 ชิ้น ภาษาอังกฤษ

จำนวน 118 ชิ้น ภาษาฝรั่งเศสแค่ลำนวน 1 ชิ้น ภาษารัสเซียจำนวน 1 ชิ้น ภาษาเยอรมันจำนวน 1 ชิ้น ภาษาอิตาลีจำนวน 2 ชิ้น และภาษาอาหรับจำนวน 14 ชิ้น

ในช่วง พ.ศ. 2501-2516 มีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่เป็นภาษาอังกฤษมากที่สุดคือ 77 ชิ้น

ช่วง พ.ศ. 2501-2516 มีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่เป็นภาษาจีนมากที่สุดคือ 131 ชิ้น

ช่วง พ.ศ. 2517-2523 มีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่เป็นภาษาไทยมากที่สุดคือ 312 ชิ้น

นอกจากนี้ยังพบอีกว่าสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเกิดมากที่สุดในช่วงปี พ.ศ. 2517-2523

จำนวน 325 ชิ้น รองลงมาคือช่วง พ.ศ. 2501-2516 และช่วง พ.ศ. 2491-2500 จำนวน 298 ชิ้น และ 272 ชิ้นตามลำดับ ช่วง พ.ศ. 2475-2490 นับเป็นช่วงเวลาที่มีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเกิดขึ้นน้อยที่สุดจำนวน 88 ชิ้น

เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ต้องห้าม

จากเหตุผลที่ทางราชการใช้เพื่อประกาศห้ามสิ่งพิมพ์แต่ละชิ้น ทำให้สามารถจำแนกเนื้อหาของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามออกได้เป็น 7 ประเภท คือ

- ประเภทที่ 1 เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ที่แสดงอุดมการณ์ทางการเมือง
- ประเภทที่ 2 เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ที่เผยแพร่กิจกรรมทางการเมือง
- ประเภทที่ 3 เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ที่กระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- ประเภทที่ 4 เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ที่ลบหลู่พระพุทธศาสนา
- ประเภทที่ 5 เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ที่ส่งเสริมการเล่นการพนัน
- ประเภทที่ 6 เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ที่มีลักษณะลามกอนาจาร
- ประเภทที่ 7 เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ที่มีลักษณะหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

ทั้ง 7 ประเภทนี้หากนำมาประมวลเข้าด้วยกันโดยดูจากจุดหมายใหญ่ ๆ ในการห้าม จะพบว่ามีเนื้อหาเพียง 3 ประเภทเท่านั้นที่ปรากฏอย่างชัดเจน คือ เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ที่ถูกห้าม มักจะมีเป้าหมายแห่งการโจมตีอยู่ที่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ ประเภทที่ 1, 2, 3 จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ ประเภทที่ 4, 5, 6 จะเกี่ยวกับศาสนา และประเภทที่ 7 จะเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์

ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วเนื้อหาของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามจึงมีเพียง 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

ตารางที่ 2 ตั้งถิ่นที่ตั้งทีมแต่ละสมัยและสำเนาที่ตั้งของทีม

ช่วงเวลาและผู้นำ	ภาษาไทย				ภาษาจีน				ภาษาอังกฤษ				รวม	เหตุผล	หมายเหตุ	
	คำสนทนา		กวีตริย		คำสนทนา		กวีตริย		คำสนทนา		กวีตริย					
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง				
<u>ช่วงพ.ศ. 2475-2490</u>																
พระยามโนปกรณนิติธาดา	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ไม่ส่งชื่อตั้งทีม
พ.อ.พระยาพลเทพหุเส่นา	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
จอมพล ป.พิบูลสงคราม	-	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
นายควง อภัยวงศ์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
นายทวี บุณยเกตุ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
ม.ร.ว.เสถียร ปราโมทย์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
นายปรดิท พนมยงค์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
พล.ร.ต.ถวัลย์ ราษฎร์สวัสดิ์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<u>ช่วงพ.ศ. 2491-2500</u>																
นายควง อภัยวงศ์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
จอมพล ป. พิบูลสงคราม	121	4	-	-	-	-	-	108	-	20	1	-	-	-	-	
นายพนม สำนวน	-	-	-	-	-	-	-	11	-	7	-	-	-	-	-	
<u>ช่วงพ.ศ. 2501-2516</u>																
จอมพลถนอม กิตติขจร	7	2	-	-	-	-	-	54	-	17	-	-	-	-	-	
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	5	3	-	-	-	-	-	38	3	12	1	-	-	-	-	
จอมพลถนอม กิตติขจร	6	48	-	-	-	-	-	26	10	17	23	1	19	-	-	
<u>ช่วงพ.ศ. 2517-2523</u>																
นายสัญญา ธรรมศักดิ์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	
พ.ร.ว.พิภพเกียรติ ปราโมทย์	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
นายธานินทร์ กรัยวิเชียร	196	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	
พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	
พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	108	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	

ไม่ส่งชื่อตั้งทีม

ไม่ส่งชื่อตั้งทีม

ไม่ส่งชื่อตั้งทีม

ประเภทที่ 1 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชาติ หมายถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติและการรักษาเอกราชของชาติ

ประเภทที่ 2 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หมายถึงเนื้อหาที่ลบหลู่ศาสนา ชัดแย้งกับค่านิยมทางศาสนา ในที่นี้จะหมายถึงศาสนาพุทธอันเป็นศาสนาประจำชาติ

ประเภทที่ 3 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ หมายถึงเนื้อหาที่แสดงอาการดูหมิ่น ขี้ข่วนให้ผู้อ่านขาดความเคารพเลื่อมใส ขาดความศรัทธาต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

เหตุผลของสิ่งพิมพ์ต้องห้าม

เหตุผลของทางราชการที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อต้องการห้ามสิ่งพิมพ์ใด ๆ ก็ตาม มักปรากฏออกมาในหลาย ๆ ลักษณะดังจะกล่าวต่อไปนี้

ก. เหตุผลที่ห้ามในช่วงที่ 1 พ.ศ. 2475-2490

1. มีบทประพันธ์อันเป็นประจักษ์ต่อระบอบการปกครองประเทศสยามนับว่าเป็น เลียนหนามต่อแผ่นดิน
2. ลงข้อความอันเป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบการปกครองของสยาม
3. ลงข้อความอันเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลสยาม
4. มีข้อความบางบทอาจทำให้เกิดความเสื่อมทรามแก่ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
5. ลงข้อความอันเป็นปฏิปักษ์ต่อทางไมตรีระหว่างประเทศ
6. มีข้อความบางบทอาจเป็นการกระทบกระเทือนทางไมตรีระหว่างประเทศหรืออาจก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศขึ้นได้
7. มีข้อความบางบทกล่าวความเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลต่างประเทศ ซึ่งมีสัญญาทางพระราชไมตรีกับสยาม น่าจะเป็นเหตุให้เกิดความปั่นป่วนขึ้นในประเทศสยามได้
8. โฆษณาบทประพันธ์อันอาจทำให้เกิดความเสื่อมทรามแก่ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ข. เหตุผลที่ห้ามในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2491-2500

1. โฆษณาข้อความอันอาจขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

2. โฆษณาข้อความอันอาจขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน
3. โฆษณาข้อความซึ่งเป็นที่เกลียดชัง ประชามติและใส่ร้ายประเทศไทย ประชาชนคนไทย และพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรง และยังมีข้อความอื่น ๆ อันขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนอีกด้วย
4. โฆษณาข้อความเกี่ยวกับการทหารและการเมืองระหว่างประเทศอันเป็นการไม่เหมาะสมที่จะให้เผยแพร่ในประเทศไทย อันอาจขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน
5. โฆษณาข้อความอันอาจขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน
6. ลงคำทำนายหรือบอกใบ้เลขท้าย 3 ตัวของสลากกินแบ่ง หรือสิ่งเสริมการเล่นการพนันสลากกินรวบ ซึ่งเป็นการหลอกลวงประชาชนให้กระทำผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง โดยนำเอาคำทำนายบอกใบ้เหล่านี้ไปใช้ในการสกลอบเล่นการพนันสลากกินรวบอันอาจขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

7. มีภาพและข้อความ เป็นลามกอนาจารและขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

ค. เหตุผลที่ห้ามในช่วงที่ 3 พ.ศ. 2501-2516

1. โฆษณาข้อความอันอาจขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน
2. โฆษณาข้อความอันอาจขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน
3. อาจละเมิดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน
4. ตีพิมพ์ภาพหญิงเปลือยกายอันอาจขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน
5. โฆษณาข้อความและภาพอันอาจขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน
6. โฆษณาข้อความอันอาจขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน
7. โฆษณาภาพอันอาจขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน
8. กล่าวพาดพิงถึงพระบรมราชวงศ์ของไทยคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง และมีข้อความบางตอนที่แต่งขึ้นเอง เป็นการไม่สมควรอันอาจขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน
9. โฆษณาภาพอันมีลักษณะไปในทางลบหลู่พระพุทธศาสนา อันอาจขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ง. เหตุผลที่ห้ามในช่วงที่ 4 พ.ศ. 2517-2523

1. โฆษณาข้อความยุยงส่งเสริมเยาวชนให้ทำการปฏิวัติให้เป็นสังคมนิยม (คอมมิวนิสต์) อาจละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน
2. โฆษณาข้อความอันอาจละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน
3. อาจละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
4. เล่นข่าวสารบทความและข้อเขียนแสดงความคิดเห็นอันล่อไปในทางก่อให้เกิดความแตกแยกความสามัคคีในชาติ หรือชักนำผู้อ่านให้เกิดความนิยมเสื่อมใสในสิทธิคอมมิวนิสต์ หรือให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน หรือให้ประชาชนล่วงละเมิดกฎหมายแผ่นดิน
5. โฆษณาข้อความอันอาจละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
6. โฆษณาหรือเตรียมการโฆษณารูปภาพและข้อความอันอาจละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
7. มีลักษณะอาจละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
8. เป็นเอกสารและสิ่งพิมพ์ซึ่งเล่นข่าวสาร บทความ และข้อเขียนแสดงความคิดเห็นอันล่อไปในทางก่อให้เกิดความแตกแยกความสามัคคีในชาติ หรือชักนำให้ผู้อ่านเกิดความเสื่อมใสในสิทธิคอมมิวนิสต์ หรือให้เกิดความปั่นป่วนหรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน หรือให้ประชาชนล่วงละเมิดกฎหมายแผ่นดินไม่ว่าวิถิต่างใดอันจะเป็นการทำลายความมั่นคงของชาติ

จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้นจะพบว่าในช่วงที่ 1 เหตุผลที่ห้ามมีทั้งสิ้น 8 ข้อ ซึ่งหากพิจารณาทั้ง 8 ข้อโดยละเอียดจะเห็นข้อความที่ให้ความหมายคล้ายคลึงกันทั้ง 8 ข้อ กล่าวคือล้วนเป็นข้อความที่ต้องการสื่อให้ประชาชนทราบว่า สิ่งพิมพ์ทั้งหมดที่ต้องถูกห้ามนั้นมีสาเหตุมาจากเหตุผลเพียงประการเดียวคือ มีข้อความที่จะทำให้ความมั่นคงของชาติลดน้อยถอยลง ทั้งจากลักษณะที่ชักชวนให้ผู้อ่านเกิดความเสื่อมใสในระบอบการปกครองที่ต่างจากของประเทศไทย (ข้อ 1, 2) จากลักษณะที่ทำให้ผู้อ่านหมดความเสื่อมใสหรือเสื่อมศรัทธาในรัฐบาล (ข้อ 3) จากลักษณะที่จะก่อให้เกิดความวุ่นวายไม่เรียบร้อยแก่ประชาชน (ข้อ 4, 8) และจากลักษณะที่จะทำให้สัมพันธไมตรีกับต่างประเทศต้องกระทบกระเทือน (ข้อ 5, 6, 7) ซึ่งจากหลาย ๆ ลักษณะที่กล่าวแล้วนั้นสามารถสรุปได้เพียงประการเดียวคือ รัฐบาลห่วงใยความมั่นคงของชาติ

ไม่ต้องการให้ประชาชนเกิดความไขว้เขวขาดความเชื่อมั่นในระบอบการปกครอง หมดความศรัทธาในรัฐบาล ก้าวร้าวประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลต้องการให้ประชาชนอยู่อย่างสงบเรียบร้อย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบอันสำคัญในการจะส่งเสริมความมั่นคงของชาติให้ถาวรสืบไป

ข่วงที่ 1 เหตุผลในการห้ามมุ่งไปสู่ความมั่นคงของชาติเพียงอย่างเดียว ในข่วงที่ 2 ได้เพิ่มเหตุผลในการห้ามเข้ามาโดยนอกจากห้ามเพื่อความมั่นคงของชาติแล้ว ยังห้ามเพื่อละทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาไว้ด้วย ซึ่งเหตุผลทั้ง 7 ข้อในข่วงนี้สามารถแยกออกได้เป็น 2 ประการ คือ ประการแรกมุ่งสู่ความมั่นคงของชาติ (ข้อ 1, 2, 4) และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ เป็นการลบลู่หรือไม่ปฏิบัติตามคำสอนของคำสอน โดยแสดงความไม่เคารพต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา (ข้อ 3) ส่งเสริมการเล่นการพนันและยั่วยุประชาชนให้ล้นหลามหลงในเรื่องของกาเม (ข้อ 5, 6, 7)

ข่วงที่ 3 มีเหตุผลที่ใช้ห้ามรวมทั้งสิ้น 9 ข้อ ซึ่งสามารถสรุปรวมได้เพียง 3 ประการ คือ เรื่องความมั่นคงของชาติ (ข้อ 1, 2) การลบลู่หรือไม่ปฏิบัติตามคำสอนของคำสอน (ข้อ 3, 4, 5, 6, 7, 9) และการไม่เคารพต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ (ข้อ 8) และในข่วงที่ 4 จะพบว่ามีสาเหตุที่ใช้ในการห้ามทั้งสิ้น 8 ข้อ และทั้ง 8 ข้อเน้นในเรื่องความมั่นคงของชาติทั้งสิ้น

เหตุผลทั้ง 32 ข้อที่รัฐบาลใช้สามารถใช้อธิบายได้อย่างกว้างขวางต่อข้อเขียนใด ๆ ก็ตามที่มีขึ้นและไม่ปรารถนาจะให้ดำรงอยู่ แต่กระนั้นก็ยังสรุปได้ว่ารัฐบาลมีจุดหมายใหญ่ ๆ เพียง 3 ประการในการห้ามสิ่งพิมพ์คือ

- ประการที่ 1 เพื่อความมั่นคงของชาติ
- ประการที่ 2 เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ
- ประการที่ 3 เพื่อความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์

สิ่งพิมพ์ต้องห้ามกับการเมืองแต่ละสมัย

ข่วงที่ 1 (พ.ศ. 2475-2490) ถือเป็นข่วงที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากมาย สาเหตุเพราะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากการมีฐานอำนาจแบบรวมศูนย์ทางการเมืองมาเป็นการกระจายอำนาจทางการเมือง เป็นเรื่องอำนาจของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนในทางนิตินัย ความคิดแบบเสรีนิยมอันเนื่องมาจากหลักการประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นความเสมอภาคและเสรีภาพของประชาชนจึงเริ่มปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป

ตั้งแต่วันที่ 28 มิถุนายน 2475 ถึงวันที่ 20 มิถุนายน 2476 ซึ่งเป็นช่วงที่พระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีไม่พบว่ามีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ไม่ว่าจะ เป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หรือภาษาอื่น จากกรณีนี้อาจเป็นไปได้ว่าถึงแม้ช่วงนี้จะเป็น ช่วงของความหวังใหม่ที่เต็มไปด้วยความสับสน แต่คณะราษฎรมีความไว้วางใจ เชื่อใจข้อเขียนของ นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้เพราะก่อนการปฏิวัติทั้งนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ล้วนเป็น ส่วนประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันให้การปฏิวัติเมื่อปี พ.ศ. 2475 เป็นไปอย่างราบรื่น โดยการ เลื่อนความคิดสนับสนุนให้มีการ เปลี่ยนแปลงนอกเหนือจากการที่คณะราษฎรมีความไว้วางใจ เชื่อใจในข้อเขียนของนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์แล้ว หนังสือพิมพ์ในช่วงนี้ยังคง เปิดโอกาสให้ รัฐบาลสถาปนาระบอบประชาธิปไตยใหม่มั่นคงเสียก่อน (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม 2520:39) และมีข้อสงสัย เกิดว่าในช่วงนี้มีเหตุการณ์สำคัญอย่างหนึ่งเกิดขึ้น คือในปี พ.ศ. 2476 นายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอเค้าโครง เศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นจากนโยบายข้อสามของคณะราษฎร จากลักษณะของเค้าโครง เศรษฐกิจนี้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์มากกว่ามีแนวทาง เป็นแบบสังคมนิยม (ชัยอนันต์ ลุ่มทวณิช และชัตติยา กรรณสูต 2518:211) แม้กระทั่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า- เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ยังพระราชทานกระแสรับสั่งกับพระยามโนปกรณ์นิติธาดาว่า "ภายในลุ่มด เล่มนี้ถ้าหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ไม่เอามาจากสตาลิน ฮิตลาลินก็ต้อง เอาไปจากหลวงประดิษฐมนูธรรม" (ไทยน้อย 2517:17) กล่าวคือทรงเห็นว่าเค้าโครงการนี้ มีลักษณะทำนองเดียวกับแผนการของรัสเซีย (เดือน บุญภาค 2517:361) ซึ่งหลังจากนั้นรัฐบาล ได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2476 ขึ้นมาใช้ โดยในมาตรา 4 ได้มีบท ลงโทษผู้สนับสนุนและส่งเสริมคอมมิวนิสต์หรือสังคมนิยมด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรหรือ เอกสารตีพิมพ์ หรือด้วยอุบายใด ๆ (ราชกิจจานุเบกษา 2476:10) แต่ถึงกระนั้นในช่วงหนึ่งปี หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังไม่มียุติโทษใดถูกห้าม

จากเค้าโครงการ เศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ได้ก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่าง นักปฏิรูปฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายทหารถึงกับต้องมีการปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบาง มาตรา ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ เองก็ต้องเดินทางออกจากประเทศไทย อย่างไรก็ตามคณะทหาร ภายใต้การนำของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ทำการยึดอำนาจอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 20 มิถุนายน 2476 แล้วตั้งตัวเองเป็นรัฐบาล และในเดือนกันยายนของปีเดียวกันรัฐบาลได้ออก พระราชบัญญัติการพิมพ์พุทธศักราช 2476 ซึ่งนับแต่เดือนมิถุนายน 2476 ถึงเดือนตุลาคม 2476 รวมเวลา 6 เดือน หนังสือพิมพ์ถูกลงโทษทั้งสิ้น 26 ราย ที่ถูกลงโทษมากที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร

เดลิเมต์ ประจำชาติ และ ไทยใหม่ตามลำดับ (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม 2520:56) จากการศึกษาที่
 รัฐบาลควบคุมหนังสือพิมพ์อย่างกวดขัน เช่นนี้ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยื่น
 ข้อเสนองาน 9 ข้อ ไปยังรัฐบาล โดยเฉพาะทรงเสนอให้รัฐบาลให้เสรีภาพในการพูด การเขียน
 การโฆษณา ดังที่ตราไว้ในมาตรา 14 แห่งรัฐธรรมนูญ และเมื่อข้อเสนอกิ่ง 9 ข้อ ไม่ได้ได้รับ
 การตอบสนองจากรัฐบาลตามที่ทรงเรียกร้อง ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทรงสละราชบัลลังก์เมื่อ
 2 มีนาคม 2479 (อุดม รุ่งเรืองศรี 2524:99)

ในสมัยที่พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี เริ่มมีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามประกาศ
 ในราชกิจจานุเบกษารวมทั้งสิ้น 64 ชิ้น โดยแยกเป็นสิ่งพิมพ์ภาษาไทยที่มีเนื้อหาทางด้าน
 เมือง เรื่องความมั่นคงของชาติ จำนวน 2 ชิ้น และเป็นภาษาสันสกฤตมีเนื้อหาเช่นเดียวกันจำนวน
 62 ชิ้น และเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงปี พ.ศ. 2481-2487
 จำนวนของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามได้เพิ่มขึ้นอีก 24 ชิ้น โดยเป็นภาษาสันสกฤตมีเนื้อหาด้านความมั่นคงของ
 ชาติทั้งสิ้น

เราจะพบว่านับแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา แนวนโยบายในการบริหารประเทศของ
 คณะราษฎรมีลักษณะเป็นไปในทางชาตินิยมอ่อน ๆ แต่เมื่อถึงยุคแรก (ช่วง พ.ศ. 2481-2487)
 ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเน้นไปในทางลัทธิชาตินิยมตามแบบฉบับของอิตาลี
 เฮอร์มัน และญี่ปุ่น ในขณะนั้น โดยมุ่งเป้าไปที่ชาวจีนซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศ นับแต่ได้
 อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 พวกจีนได้ตั้งก๊กฮังฮงฮง สมัยรัชกาล
 ที่ 4 มีการปะทะกันระหว่างก๊กฮังฮงใหญ่ ๆ เช่น ปี พ.ศ. 2410 ฮังฮงในเมืองภูเก็ตสองก๊ก คือ
 ก๊กฮงฮงซึ่งมีกำลังประมาณ 3,500 คน กับฮังฮงก๊กปุนเถ่าก่งซึ่งมีกำลังประมาณ 4,000 คน
 ได้ยกกำลังเข้าปะทะกันด้วยเรื่องแย่งชิงสายน้ำลำปางแร่ตูปุก (ณรงค์ พ่วงพิศ 2518:3)
 สมัยรัชกาลที่ 5 มีฮังฮงระบอบอยู่ทั่วไป ทั้งของจีน ไทย แยก ฮังฮงบางคนก็มีฝรั่งเป็นหัวหน้า
 ซึ่งถือเป็นการลอกเลียนแบบฮังฮงของจีนโดยหวังผลประโยชน์ในการเรียกรไ้เงินค่าธรรมเนียม
 ในการสมัครเข้า เป็นสมาชิกในฮังฮงก๊กต่าง ๆ เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 6 พวกฮังฮงก็ยังคงความ
 วุ่นวายอยู่เหมือนเดิม มีการสร้างอิทธิพลข่มขู่คนจีนด้วยกัน นอกจากนี้ในสมัยดังกล่าวพวกจีนใน
 เมืองไทยก็ได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการปฏิวัติของ ดร.ขุนยัดเขินในจีน
 ซึ่งจากลักษณะของความผูกพันที่ชาวจีนมีต่อเมืองแม่ของตนมากกว่าความผูกพันที่มีต่อประเทศไทย
 ก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างคนไทยและคนจีนที่อยู่ในประเทศไทย และยิ่งรุนแรงมากขึ้น
 โดยเฉพาะวัยรุ่นชาวจีนที่แสดงออกอย่างเด่นชัดว่านิยมฝักใฝ่จีนปฏิวัติของ ดร.ขุนยัดเขิน เช่น

มีการติดธงก๊กมินตั๋งตามบ้านคืนโดยทั่วไป รวมทั้งติดรูปของ ดร.ขุนยัดเข็นด้วย (นฤมิตร ลอดคู่ช 2524 :28) ความคิดเรื่องชาตินิยมซึ่งรัง เกียจสินเริ่มปรากฏขึ้นในระดับผู้นำ ดังจะเห็นได้จาก หนังสือพระราชบัญญัติรัชกาลที่ 6 เรื่อง อิวแห่งบูรพาคู่

เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 7 พระองค์พยายามใช้นโยบายผล้มกลมกลืน เพื่อแก้ปัญหาชาวจีน แต่เมื่อถึงสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงดังกล่าว จอมพล ป. ได้ ต้าเนินนโยบายเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวจีนมาก โดยพยายามหาทางควบคุมและลดบทบาทชาวจีนใน ทุก ๆ ด้านทำให้กระทบกระทั่งกันถึงชีวิต ความเชื่อถือนใน เรื่องของลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้มีการกำหนดรัฐธรรมนูญ ประกวดแต่งเพลงชาติ บทเพลง ละคร ฯลฯ เพื่อเน้น ถึงความยิ่งใหญ่ของไทย การสร้างลัทธิผู้นำของจอมพล ป. ก็ถือเป็นเครื่องมือสร้างชาติของ รัฐบาลลักษณะหนึ่งที่ทำให้หนังสือพิมพ์ทุกฉบับในสมัยนั้นลงคำขวัญชี้ชวนให้ประชาชนมอบความไว้วางใจแก่ผู้นำ โดยพิมพ์ในส่วนบทของหน้าแรกของหนังสือพิมพ์ เช่น "ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่ เชื้อผู้นำ" "เชื้อพิบูลสงครามชาติไม่แตกสลาย" "เชื่อมั่นในท่านผู้นำชาติจะปลอดภัย" และ "ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่เชื้อและตามท่านพิบูลสงคราม" เป็นต้น (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม 2520 :66) ทัศนคติความเชื่อของจอมพล ป. พิบูลสงครามในเรื่องของลัทธิชาตินิยมและลัทธิผู้นำ นี้เอง ทำให้ท่านผู้นำพยายามสร้างชาติโดยใช้ลัทธิเผด็จการซึ่งไม่มีใครปฏิเสธได้เลยว่าจอมพล ป. มิได้นำเอาระบบเผด็จการในรูปประชาธิปไตยมาใช้ในเมืองไทยเป็นคนแรก (ไทยน้อย 2517 :49)

ผลสะท้อนของความเชื่อในลักษณะนี้ของจอมพล ป. ก่อให้เกิดความเสียหายต่อวงการ ประพันธ์และหนังสือพิมพ์ กล่าวคือ มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพทางความคิดและศิลปการประพันธ์ อย่างร้ายแรง โดยบทประพันธ์ที่ตีพิมพ์ได้จะต้องถูกเซ็นเซอร์อย่างเข้มงวดให้เป็นไปตามรสนิยม ของผู้นำประเทศในสมัยนั้น (เรีนฤทัย สัจพันธ์ 2529 :12-13) นอกจากนี้การที่รัฐบาลออก พระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2484 ก็ยิ่งทำให้บทประพันธ์ในสมัยนั้นเต็มไปด้วยความแห้ง-แล้ง จำใจยกย่อง "ท่านผู้นำ" อยู่เสมอ (อุดม รุ่งเรืองศรี 2522 :103)

หลังจากสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือสมัยที่นายควง อภัยวงศ์ นายทวี บุณยเกตุ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายปรีดี พนมยงค์ และพลเรือตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายก-รัฐมนตรี จะพบว่าไม่ปรากฏสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเกิดขึ้นในช่วง เวลาดังกล่าวนี้เลย สิ่งพิมพ์ต้องห้าม ทั้ง 88 ชิ้น จึงเป็นสิ่งพิมพ์ที่พ้นเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา และจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ประกาศห้ามทั้งสิ้น

ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2491-2500) การทำรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2490 โดย พลโทผิน ชุณหะวัณ นาวาอากาศเอกกาล กาลสงคราม พันโทก้าน จำนงภูมิเวท และจอมพล ป. พิบูลสงคราม คณะรัฐประหารกลุ่มนี้ได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการรัฐประหารไว้ 6 ข้อ หนึ่งในหกข้อ คือ เพื่อกำจัดลัทธิคอมมิวนิสต์และเชิดชูพระพุทธศาสนา (กินพันธู์ นาคะตะ ม.ป.ป.:615) เมื่อนายควง อภัยวงศ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี เกิดความวุ่นวายเนื่องจากความแตกแยกระหว่างรัฐสภากับฝ่ายรัฐบาล รวมทั้งมีการแบ่งกลุ่มการเมืองออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ฝ่ายที่สนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ และฝ่ายที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวันที่ 8 เมษายน 2491 คณะรัฐประหารจึงได้บีบบังคับให้นายควง อภัยวงศ์ ลาออก โดยจอมพลผิน ชุณหะวัณ ได้ให้ความเห็นส่วนตัวไว้ในหนังสือ "ชีวิตกับเหตุการณ์ของจอมพลผิน ชุณหะวัณ" ว่า

ครั้นรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ บริหารราชการแผ่นดินไปได้ 4 เดือนเศษ คณะรัฐประหารได้ประชุมกันพิจารณาว่ากิจการต่าง ๆ ไม่ก้าวหน้า ย่ำราชการพลเรือนขาดวินัย ไปทำงานตามกระทรวงมีแต่ล่วมเลื้อย เชื้อปล่อย้าย เลื้อยอยู่ข้างนอกกาง เกง เข้านั่งประชุมในสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐประหารจึงขอร้องให้นายควง อภัยวงศ์ ออกจากนายกรัฐมนตรี นับว่านายควง อภัยวงศ์ มีใจเป็นนักกีฬาและมีมารยาทดีมาก ได้ถวายเป็นมงคลลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คณะรัฐประหารจึงเล่นอให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งมีคณะรัฐประหารชั้นผู้ใหญ่เข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีด้วยหลายคน (ผิน ชุณหะวัณ 2513: 89)

การเป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงสั้น ๆ ของนายควง อภัยวงศ์ ไม่ปรากฏว่ามีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2491 ถึง 15 กันยายน 2500 จำนวนสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเกิดมีมากขึ้นเป็นประวัติการณ์ กล่าวคือ มีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่เป็นภาษาไทยจำนวน 125 ชิ้น (การเมือง เรื่อง ความมั่นคงของชาติ 121 ชิ้น คำสั่ง 4 ชิ้น) ภาษาจีนจำนวน 108 ชิ้น (การเมือง เรื่อง ความมั่นคงของชาติทั้งหมด) และภาษาอังกฤษจำนวน 21 ชิ้น (การเมือง เรื่อง ความมั่นคงของชาติ 20 ชิ้น คำสั่ง 1 ชิ้น)

ช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในยุคที่ล่องนึ้จะพบว่าอำนาจที่แท้จริงในการบริหารประเทศมิได้อยู่ในมือของจอมพล ป. แต่กลับอยู่ที่พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ และจอมพลสุทัศน์ ธาระรัชต์ (Anderson and Ruchira Mendiones 1985: 17)

ทั้งล่องคนนี้เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาจากภายในประเทศมาโดยตลอด ไม่มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศด้วย และนับจากปี พ.ศ. 2491-2500 พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ กลายเป็นบุคคลที่นำกล้วสำหรับศัตรูทางการเมืองรวมทั้งนักการเมืองหัวก้าวหน้าและปัญญาชน

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา มากขึ้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่างหวังความช่วยเหลือด้านการเงินและการทหารจากสหรัฐอเมริกา และขณะนั้นมีการขยายตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์คุกคามประเทศไทยเล็อย่างรุนแรง ความรู้สึกเกลียดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ของผู้นำไทยมีผลทำให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศในช่วงต่อมามีความผูกพันกับสหรัฐอเมริกา แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นโดยมีจุดประสงค์ร่วมกันคือ ต้องการต่อต้านภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ (เฉลิมชัย ฉิว เรืองนนท์ และ ดนัย ทองใหญ่ 2529 :168) การกลัวภัยคอมมิวนิสต์ของไทย เริ่มมาตั้งแต่สมัยที่ลัทธิฟาสซิสต์เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง เมื่อปี พ.ศ. 2460 เป็นต้นมา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของประเทศไทยนี้ถึงกับทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งล่องต้องหยุดชะงักไป จนกระทั่งถึงกับมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปราม การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 ซึ่งต่อมาภายหลังสงครามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ถูก ยกเลิกไปเพื่อประเทศไทยจะสามารถเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติได้โดยรัสเซียจะไม่ขัดขวาง และจากการออกพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2489 (ราชกิจจานุเบกษา 2489:561) เพื่อยกเลิกกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์ฉบับ พ.ศ. 2476 และ พ.ศ. 2478 นี้ มีผลทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยแสดงตนอย่างเปิดเผย และมีบทบาททางการเมืองอย่างไม่เกรงกลัวอีกต่อไป (ราตินทร์ กรชัยวิเชียร 2516:230)

เมื่อจอมพล ป. ขึ้นมาใช้อำนาจอีกครั้งในปี พ.ศ. 2491 จึงเป็นระยะที่สงครามเย็น กำลังคืบคลานเข้ามาในเอเชีย ผู้นำไทยได้ตัดสินใจเข้าข้างฝ่ายโลกเสรีภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา โดยมีความเห็นส่วนตัวว่า คอมมิวนิสต์เป็นฝ่ายตรงข้ามที่ต้องกำจัด การหันเข้าร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาดังกล่าวนอกจากจะทำให้ประเทศปลอดภัยจากภัยคอมมิวนิสต์ด้วยความคุ้มครองของสหรัฐแล้ว ยังทำให้ฐานอำนาจของตัวเองมีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้นด้วย

นอกเหนือจากความกลัวคอมมิวนิสต์ด้วยเหตุที่รัสเซียต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว การเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศจีนโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะเหนือฝ่ายก๊กมินตั๋ง และได้สถาปนาประเทศจีนเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2492 ก็ยังเป็น

อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้นำของไทยในช่วงนี้ต้องพึ่งพิงสหรัฐอเมริกา และผลจากการตาม
อเมริกา รวมทั้งการที่ประเทศไทยถูกปกครองด้วยกลุ่มทหาร ทำให้ปัญญาชนกลุ่มหนึ่งและนักประพันธ์
จำนวนหนึ่งมีแนวความคิดในการมองโลกออกมาในลักษณะที่เป็นมาร์กซิสต์ (Marxist) มากขึ้น
(Anderson and Ruchira Mendiones 1985:18) ซึ่งหากเราจะพิจารณาถึงวรรณกรรม
ของไทยในช่วงระยะเวลานี้จะพบว่า เป็นช่วงที่เกิดการปะทะกันทางความคิดอย่างรุนแรงระหว่าง
กลุ่มคิด "ศิลปะเพื่อศิลปะ" และ "ศิลปะเพื่อชีวิต" (รินทร์ทัย สัจจพันธุ์ 2529:13) ทั้งนี้เป็นผล
มาจากการยกเลิกกฎหมายคอมมิวนิสต์ทำให้นักเขียนมีสิทธิเสรีภาพในการเล่นข้อเขียนเกี่ยวกับ
สังคมนิยม แม้จะมีอีกกลุ่มคือกลุ่มที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองค้ำนอนอยู่ก็ตาม

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2495 รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็น
คอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495 ขึ้นมาอีกครั้ง และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน
คก เดียวกันนั้นมาจนกระทั่งบัดนี้ (ราชกิจจานุเบกษา 2495:1-6) ผลจากการออกพระราชบัญญัติ
ฉบับนี้ทำให้เสรีภาพของประชาชนในการเขียน การพิมพ์หนังสือได้รับความกระทบกระเทือนมาก
เนื่องจากฝ่ายบริหารใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการจับกุมคุมขังบุคคลที่เป็นปฏิปักษ์
ต่อตน นักเขียนในสมัยนี้จึงไม่กล้าที่จะเขียนเรื่องเกี่ยวกับสังคมนิยมและ
คอมมิวนิสต์ รวมทั้งหลีกเลี่ยงที่จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลด้วย (บุญเรือง เขียวหอม 2519:44)

จากสภาพทั่วไปทางสังคมรวมทั้งทัศนคติของผู้นำดังกล่าวแล้ว ทำให้สิ่งพิมพ์ต้องห้าม
ทางด้านการเมืองอันเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติปรากฏขึ้นมากกว่าในช่วงแรกทั้งที่เป็นภาษา
อังกฤษและภาษาจีน เมื่อมีการเลือกตั้งในเดือนกุมภาพันธ์ 2500 และเกิดการทุจริตในการ
เลือกตั้ง ซึ่งก่อให้เกิดการประท้วงวุ่นวายอยู่ทั่วไป จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถือเอาความวุ่นวาย
นี้ทำการรัฐประหารในวันที่ 16 กันยายน 2500 หลังการรัฐประหาร นายพลนั สาระสิน ได้รับ
เชิญให้เป็นนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลชุดรักษาการอีกครั้ง ขณะนั้นความคิดของคนโดยทั่วไปเกิด
ความไม่มั่นใจในลักษณะการปกครองของระบอบประชาธิปไตย ความคิดทางด้านสังคมนิยมได้รับการ
กล่าวถึงอย่างกว้างขวางและช่วงสั้น ๆ ของการเป็นนายกรัฐมนตรีได้มีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเกิด
ขึ้นจำนวนทั้งสิ้น 18 ชิ้น เป็นภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติจำนวน 7 ชิ้น
และภาษาจีนที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกันจำนวน 11 ชิ้น

ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2501-2516) หลังการเลือกตั้งวันที่ 15 ธันวาคม 2500 พรรค
ชาติสังคมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับเสียงข้างมากในสภา จึงได้ล้มรัฐบาลให้

พลโทถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 10 ของเมืองไทย ในช่วงเวลาไม่ถึงหนึ่งปีของการเป็นนายกรัฐมนตรีนี้ มีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเกิดขึ้นจำนวนทั้งสิ้น 80 ชิ้น เป็นภาษาไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคำสาป 2 ชิ้น เป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน ที่มีเนื้อหาด้านการเมืองอันเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติจำนวน 7 ชิ้น 17 ชิ้น และ 54 ชิ้นตามลำดับ

ในช่วงที่พลโทถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีนี้ รัฐบาลไม่นิยมใช้ความรุนแรงหรือแสดงความเคียดขาด ล่ม้าอีกพรรคชาติสังคมนต่างแก่งแย่งชิงดีกัน ไม่มีความราบรื่นในการบริหารราชการ ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงทำรัฐประหารอีกครั้งเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 หลังจากพลโทถนอม กิตติขจร กราบถวายบังคม ลาออกจากตำแหน่งแล้ว

สำหรับการรัฐประหาร 20 ตุลาคม 2501 นั้น จอมพลสฤษดิ์ได้กล่าวถึง เหตุผลในการปฏิวัติไว้ในส่วนที่เกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ว่า

... ที่ร้ายยิ่งไปกว่านั้นคอมมิวนิสต์ได้โหมปฏิบัติการอย่างกว้างขวาง เพื่อแทรกซึมเข้าไปในวงการต่าง ๆ เพื่อล้มล้างสถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ของชาติเราคือ ชาติ คำสาป และพระมหากษัตริย์อย่างน่าหวั่นใจ ผู้แทนราษฎรหลายคนได้ยอมขายตนเป็น เครื่องมือของ สัตรูนี้อย่างเปิดเผย (เสถียร จันทิมาธร และชรรค์ชัย บุณปาน 2526:95)

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นครองอำนาจ ได้มีการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรซึ่งมีเพียง 20 มาตรา และมาตราที่ให้อำนาจจอมพลสฤษดิ์อย่างสูงคือมาตรา 17 ซึ่งมีผู้ตั้งข้อสงสัย ว่าเป็นกฎหมายที่ให้ความชอบธรรมแก่อำนาจเผด็จการนี้เนื้อหาคล้ายกับกฎหมาย The Enabling Act ที่ฮิตเลอร์ได้มาจาก Reichstag ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1933 (ลิขิต วีระเวทิน ม.ป.ป.:774) สำหรับการมาตรา 17 นี้มีใจความว่า

... ในระหว่างที่ธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร หรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายก่อกวนหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมีมติคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการที่ชอบด้วยกฎหมาย (วิวัฒน์ เขียมไพรวัน ม.ป.ป.:737)

จากการใช้มาตรา 17 นี้ ทำให้มีการสั่งประหารชีวิตผู้ต้องสงสัยว่ามีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ไปหลายคน มีการสั่งจับนักที่ค้านจารสินแดงรวมทั้งสิ้น 26 คนในวันที่เกิดการปฏิวัติ นอกจากนี้แล้วยังได้สั่งประหารชีวิตสามัญ คอมมิวนิสต์ และมีมือเพลิงรวมทั้งสิ้น 8 คน ตามระยะเวลาต่าง ๆ ในช่วง พ.ศ. 2501-2505 นอกเหนือจากการประหารชีวิตผู้ผลิตเฮโรอีนอีก

คนหนึ่ง (ทหารเก่า 2521:344-345)

นอกจากมาตรา 17 แล้ว จอมพลสฤษดิ์ยังได้ออกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 12 ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2501 และฉบับที่ 24 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2501 บัญญัติให้มีการปราบปรามผู้มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ภายในประเทศอย่างเด็ดขาด มีการระบุนโยบายขึ้นร้ายแรงที่ผู้ต้องหาพึงจะได้รับ จากการพิจารณาพิพากษาของศาลทหารไว้ด้วย และแนวนโยบายดังกล่าวยิ่งชัดแจ้งยิ่งขึ้น เมื่อมีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53 ลงวันที่ 17 มกราคม 2502 บัญญัติห้ามการค้าขายติดต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเด็ดขาด นอกจากนี้ยังห้ามมิให้มีการจัดตั้งสหภาพกรรมกรในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย

จอมพลสฤษดิ์ได้ปรับปรุงและจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น กองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง) ศูนย์รักษาความปลอดภัยกองบัญชาการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2512 และเปลี่ยนเป็นกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2517 จากนโยบายดังกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ธาระรัชต์ ทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่าเป็นการกระทำเกินกว่าเหตุ เพราะเป็นการประเมินสถานการณ์เกี่ยวกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์ที่เกินความจริง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วน่าจะเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องการเรียกร้องงบประมาณให้หน่วยงานของตนได้รับมากขึ้นมากกว่า ในเรื่องนี้หนังสือพิมพ์ได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับการปะทะกับผู้ก่อการร้ายมักเกิดบ่อยครั้งเมื่อเวลาใกล้จะถึงปีงบประมาณ เสมือนเป็นการเรียกร้องความสนใจเพื่อเป็นข้อต่อรองในการพิจารณาอนุมัติงบประมาณให้กับหน่วยงานของตน (นฤมิตร สอดคู่ช 2524:48)

จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์มีนโยบายผูกพันประเทศไทยเข้ากับสหรัฐอเมริกา ปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงและกำราบนักหนังสือพิมพ์หรือนักคิดแนวก้าวหน้าอย่างเด็ดขาด ในด้านวรรณกรรมไทย การจัดพิมพ์หนังสือที่ส่งเสริมลัทธิสังคมนิยมและหนังสือประเภท "ศิลปะเพื่อประชาชน" ได้หยุดชะงักลงอย่างสิ้นเชิง เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธาระรัชต์ ยึดอำนาจการปกครอง (บุญเรือง เฝี่ยมหอม 2519: 47) มีการนำกำลังตำรวจเข้าตรวจค้นตามร้านหนังสือต่าง ๆ เช่น ตำรวจสันติบาลได้เข้าตรวจค้นร้านอักษรวัฒนา เชียงพะวานพุทธ ฝั่งธนบุรี เพราะเข้าใจว่าร้านหนังสือนี้มีหนังสือของคาร์ล มาร์กซ์ หรือ เองเกล หรือ มีรูปของเลนิน ลัตาลิน เมฆาเชตุง

ซึ่งผลการตรวจค้นสันติบาลได้หนังสือไปจำนวนมาก แต่เป็นหนังสืออะไรทางตำรวจไม่ยอมเปิดเผย (วิเทศกรณีย์ 2518:1077)

ลักษณะการบริหารราชการของคณะปฏิวัติจึงมีการบริหารโดยใช้เหตุผลข้อหนึ่งว่า ประเทศไทยถูกคอมมิวนิสต์คุกคามอย่างรุนแรง (ศักดิ์ ฝาสุชนิรันดร์ 2513:97-98) และได้มีการประกาศสิ่งพิมพ์ต้องห้ามในสมัยนี้จำนวนทั้งสิ้น 62 ชิ้น เป็นภาษาไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติจำนวน 5 ชิ้น เนื้อหาเกี่ยวกับคำล่ำนจำนวน 3 ชิ้น สำหรับภาษาอังกฤษมีจำนวนทั้งสิ้น 13 ชิ้น (เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติจำนวน 12 ชิ้น คำล่ำนจำนวน 1 ชิ้น) และภาษาสันนิจำนวนทั้งสิ้น 41 ชิ้น (แยกเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเมืองอันเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติจำนวน 38 ชิ้นและเนื้อหาที่เกี่ยวกับคำล่ำนอีกจำนวน 3 ชิ้น)

นอกเหนือจากมีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเกิดขึ้นหลายชิ้นแล้ว ยังปรากฏว่าความบีบคั้นทางการเมืองมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในยุคนั้น กล่าวคือ นักเขียนหัวก้าวหน้าต้องปิดฉากของตัวเองลงไป เช่น ศรีบูรพาขอลี้ภัยอยู่ในประเทศจีน ลาวคำหอม (คำสิงห์ ศรีนอก) เจ้าของเรื่องสั้นชุด ฟ้ากับดิน ต้องเปลี่ยนอาชีพ เมืองทาส ของศรีรัตน์ ล่ำนปวันวัฒน์ กลายเป็นหนังสือต้องห้ามและตัวผู้เขียนก็เปลี่ยนแนวการเขียน อิศรา อมันตกุล ซึ่งเป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์แนวปลุกคณธรรมให้เกิดขึ้นในใจคนโดยเฉพาะความเสียสละและความยึดมั่นในอุดมคติ การเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคและการคัดค้านสงคราม ดังจะเห็นได้จากเรื่องสั้นของเขา เช่น ท่านผู้หญิงทิพย์ลาแล้วภาค ฤาษีมีเมีย พจนารัฐมนตรี เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี ลิบนาทีก่อนถึงจุดอิสรภาพ ฯลฯ งานของเขาเล่นนว่า พลังประจำชนนั้นมหาศาลนักแม้จะถูกริดรอนเสรีภาพอย่างไรก็ตาม ลักษณะเช่นนี้ทำทนายต่ออำนาจรัฐบาลสมัยนั้นมากจนถูกจับในข้อหาไม่ปรากฏ (อุดม รุ่งเรืองศรี 2524:116) วรรณกรรมทางปัญญาที่ปรากฏขึ้นเกือบจะสูญหายไปขณะที่วรรณกรรมที่เรียกกันในระยะหลังว่า "วรรณกรรมน้ำเน่า" เฟื่องฟูถึงขีดสุด เพราะนักเขียนกลุ่มที่แสดงว่าไม่สนใจไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองก็มีโอกาสงานที่จะผลิตผลงานที่เน้นความ "ละตวก" มากกว่า "ความประณีต" (รินทร์ทัย สัจจพันธุ์ 2529:17)

หลังจากที่จอมพลถนอมถนอม ณะระชต์ ถึงแก่กรรมในปี 2506 ผู้นำรัฐบาลคนใหม่คือจอมพลถนอม กิตติขจร ได้รับช่วงอำนาจต่อโดยมีมาตรา 17 หนุนหลังอยู่ และในช่วง 9 ธันวาคม 2506-14 ตุลาคม 2516 ที่จอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่นี้ มีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษาเป็นจำนวนถึง 156 ชิ้น แยกเป็นสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่เป็นภาษาไทยจำนวน 54 ชิ้น (มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติจำนวน 6 ชิ้น และคำล่ำนจำนวน 48 ชิ้น)

สิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่เป็นภาษาอังกฤษจำนวน 47 ชิ้น (มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติจำนวน 17 ชิ้น คำสั่ง 29 ชิ้น และพระมหากษัตริย์ 1 ชิ้น) ภาษาจีนกึ่งถิ่น 36 ชิ้น (มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติจำนวน 26 ชิ้น และคำสั่งจำนวน 10 ชิ้น และภาษาอื่น ๆ คือ ฝรั่งเศส, รัสเซีย, เยอรมัน, อิตาลี, อาหรับ อีก 19 ชิ้น (มีเนื้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติกึ่งถิ่น)

ในสมัยของจอมพลถนอมฯ พบว่าไทยมีความผูกพันกับสหรัฐอเมริกาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัง "ข้อตกลงถนอม - รัสค์" (Thanat - Rusk Agreement) เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2505 ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้ให้สัญญาว่าจะช่วยไทยโดยลำพังหากถูกต่างชาติดูกรานทั้งโดยเปิดเผยหรือโดยวิธีการแทรกซึมบ่อนทำลาย หลังจากนั้นสหรัฐฯ ได้ส่งกำลังทหารเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มเติมอีกในเดือนพฤษภาคม 2505 และในช่วง พ.ศ. 2507-2512 ซึ่งเป็นช่วงที่สหรัฐฯ ได้ทำสงครามในอินโดจีน ไทยได้ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับสหรัฐฯ อย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2507 ไทยอนุญาตให้สหรัฐอเมริกามาตั้งฐานทัพ 6 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและที่ท่าเรือสตง๊อบ ทำให้ทหารอเมริกันในประเทศไทยเพิ่มจำนวนจาก 4,000 คนในปี พ.ศ. 2507 เป็น 6,500 คน ในปลายปีเดียวกัน และกลายเป็น 18,000 คนในตอนปลายปี พ.ศ. 2508 (เนถมิตร ลอดคู่ช 2524:51 อ้างจาก Parker 1966:54)

จากนโยบายผูกพันประเทศไทยเข้ากับสหรัฐอเมริกาอย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ ทำให้ช่วงปี พ.ศ. 2507-2512 เป็นช่วงที่ประเทศจีนให้การสนับสนุนขบวนการปลดแอกในประเทศไทยโดยอ้อมมากขึ้น มีการช่วยส่งกระจายเสียงวิทยุเสียงประชาชนชาวไทย บทความในปักกิ่งรวิกับเหินหมินยีเป้าก็ช่วยสนับสนุนด้วยเช่นกัน ในปี พ.ศ. 2511 มีการคุกคามจากฝ่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์อย่างหนัก มีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นถึง 1,076 ครั้ง (กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ ม.ป.ป.:10) ในปี พ.ศ. 2512 ก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์อีกฉบับหนึ่ง เรียกว่า "พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2512" ในพระราชบัญญัตินี้ให้คำนิยามที่เกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ในลักษณะที่คลุมเครือ เช่นการขยายความของคำว่า ผู้กระทำการอุดหนุนการเป็นคอมมิวนิสต์ก็คือผู้ที่ชักชวนบุคคลอื่นให้เกิดความเลื่อมศรัทธาต่อคำสั่งหรือให้กระทำการใด ๆ อันเป็นการทำลายชนบประเพณีของชนชาติไทย (รายกิจจานุเบกษา 2512:162-177) จากปฏิบัติการต่าง ๆ ของรัฐบาลเช่นนี้ทำให้เสรีภาพของประชาชนถูกรีดรอน ซึ่งขัดกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 มาตรา 33 ที่ให้เสรีภาพสมบูรณ์ในการพูด การเขียน การพิมพ์และการโฆษณา

หลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ทำการรัฐประหาร เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2515 เสรีภาพของประชาชนยิ่งมีน้อยลง โดยจอมพลถนอมได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองประเทศ เปลี่ยนแบบจอมพลลัทธิ 5 ธนะรัชต์ เฉพาะอย่างยิ่งการมีมาตรา 20 ซึ่งเหมือนกับมาตรา 17 ในฉบับก่อน นอกเหนือจากการออกข้อบังคับต่าง ๆ ยุคนี้ยังมีการใช้อำนาจของผู้บริหารประเทศ ใช้ทรัพยากรของชาติอย่างสุรุ่ยสุร่าย เช่น การที่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) เปิดโปงกรณีข้าราชการระดับสูงของไทยใช้เฮลิคอปเตอร์ของทางราชการไปล่าสัตว์ที่ป่าสงวน "ทุ่งใหญ่" จังหวัดกาญจนบุรีและเฮลิคอปเตอร์ดังกล่าวเสียหาย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช สมบูรณ์ ลุ้ยล้า รามยกนก วงษ์ตระหง่าน และ ม.ร.ว. ลุ้ยมพันธ์ บริพัตร 2529: 85) ทำให้ผู้รู้และนักศึกษา เกิดขัดแย้งทางความคิด มีการจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (National Student Center of Thailand) เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2513 นับแต่นั้นเป็นต้นมานักศึกษาก็เคลื่อนไหวเพื่อสังคมมากขึ้น เช่น สดสัปดาห์ไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่นระหว่าง 20-26 มิถุนายน 2516 ต่อต้านการประกวดนางสาวไทย ฯลฯ แต่ที่รุนแรงที่สุดคือการเรียกร้องรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีนายธีรยุทธ บุญมี อดีตเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา เป็นตัวตั้งตัวตี และจากการเรียกร้องครั้งนี้ได้นำไปสู่เหตุการณ์นองเลือด คือหลังการตกลงกันไว้ระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มผู้ประท้วง นักศึกษาได้ประกาศจะสลายตัวในเช้าวันที่ 14 ตุลาคม 2516 แต่เกิดการเข้าใจผิดกันระหว่างนักศึกษากับเจ้าหน้าที่ โดยนักศึกษาคิดว่ารัฐบาลบิดพลิ้วสัญญาจึงตั้งข้อสงสัยเพิ่มไปว่าให้รัฐบาลลาออก รัฐบาลจึงสั่งระงับและทหารรวมทั้งเฮลิคอปเตอร์ออกปราบปรามประชาชน นักศึกษา นักเรียน บาดเจ็บล้มตายจำนวนหนึ่งในวันที่ 15 ตุลาคม 2516 เวลา 17.00 น. จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร พันเอกณรงค์ กิตติขจร และครอบครัว ของบุคคลทั้งสามก็เดินทางออกจากประเทศไทย (จรรยา เปรมฤทัย 2521: 228)

เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงที่จอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรีนี้ แม้รัฐบาลจะเข้มงวดด้านเสรีภาพทางความคิดของประชาชนเพียงใดก็ตาม ก็ยังมีงานที่แสดงปฏิกิริยาต่อความเป็นไปของสังคมอยู่ และส่วนมากแล้วจะเป็นของคนหนุ่มสาวในมหาวิทยาลัย ซึ่งหากจะคิดด้านจำนวนแล้วมีน้อย แต่ก็เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะหนึ่ง เช่น การจัดทำหนังสือ เจ็ดล้านบ้าน ที่เสนอให้คนสนใจการเมืองและสังคม แต่ก็ออกได้เพียงสามฉบับ ผู้จัดทำก็ถูกบีบจากโรงพิมพ์และถูกคุกคามจากปัญหากฎหมายจนต้องเลิกกันไป หนังสือชื่อ ภัยขาว ที่กล่าวถึงความเลวร้ายของอเมริกาออกมาได้เพียงครั้งคราวก็ถูกเก็บในฐานะหนังสือต้องห้าม นอกเหนือจากการออกหนังสือที่แสดงความคิดเห็นด้านการเมืองต่าง ๆ ของนักศึกษาแล้ว ยังมีการรวมพลังความคิดในฐานะคนรุ่นเดียวกันที่มี

อุดมการณ์ตรงกัน มีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น กลุ่มสหภาพนาโตม (ธรรมศาสตร์) กลุ่ม สหภาพกาแฟ (เกษตรศาสตร์) กลุ่ม เศรษฐธรรม (ธรรมศาสตร์) ฯลฯ โดยกลุ่มเหล่านี้ได้นำเอา ผลงานเก่า ๆ ของนักคิดนักเขียนหัวก้าวหน้าในยุค พ.ศ. 2488-2500 มาตีพิมพ์เผยแพร่กันใหม่ อีก เช่น งานของศรีบูรพา ทีปกร นายผี เลื่อนีย์ เสาวพงศ์ ฯลฯ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาของหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นในช่วงระยะเวลาก่อนวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้สะท้อนให้เห็นปัญหา ความขัดแย้งทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง และแสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปในวิถีทางที่ถูกต้องตามท่วงของคลองธรรม (บุญเรือง เฝี่ยมหอม 2519: 61)

ช่วงที่ 4 (พ.ศ. 2517-2523) หลังจากจอมพลถนอม จอมพลประภาส และ พันเอกณรงค์ พร้อมครอบครัวเดินทางออกนอกประเทศไทย นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ขึ้นเป็น นายกรัฐมนตรีแทน จากการที่ถูกจำกัดขอบเขตเสรีภาพทั้งด้านความคิดและการกระทำมาในช่วง ระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ประเทศไทยได้พบกับบรรยากาศใหม่ ๆ การเซ็นเซอร์ถูกยกเลิก (Anderson and Ruchira Mendiones 1985:37) ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการเขียน การพิมพ์อย่างกว้างขวางโดยไม่ได้กลัวว่าการเขียนการพิมพ์นั้นจะละเมิดพระราชบัญญัติการพิมพ์ และพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ พร้อมกันนี้รัฐบาลได้ส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของนิสิตนักศึกษามากยิ่งขึ้น จากลักษณะทางการเมืองเช่นนี้ก่อให้เกิดความคลี่คลายทางการเมืองจากระบบผูกขาดการตัดสินใจมาเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น มีการเรียกร้องจากมหาชนให้ไทยสถาปนาความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนมากยิ่งขึ้น ประกอบกับรัฐบาลชั่วคราวของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เผชิญกับวิกฤตการณ์น้ำมันขาดแคลน จึงมีการแก้ไขประกาศ ภาวะปกติ ฉบับที่ 53 เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2516 เพื่อเปิดทางให้คณะผู้แทนไทยสามารถเดินทางไปเจรจาซื้อน้ำมันจากจีนได้ หลังจากพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เดินทางไปเจรจาซื้อน้ำมัน สำเร็จ สถานิติบัญญัติแห่งชาติได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติยกเลิกประกาศภาวะปกติ ฉบับที่ 53 ด้วยคะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2517

ในทางสังคมรัฐบาลของนายสัญญาได้เปิดโอกาสให้พลังมวลชนต่าง ๆ แสดงออกมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดการเรียกร้องต่อรัฐบาลเล่มอมจนดูเหมือนว่าถนนทุกสายจะมุ่งสู่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อขจัดปัญหาความยุติธรรมต่าง ๆ ซึ่งในหลายกรณีก็มีเหตุผลพอฟังได้ แต่ในหลายกรณีก็เป็นการฉวยโอกาส (ลิขิต ธีรเวคิน ม.ป.บ.:764) ประชาชนมีความตื่นตัวในการใช้สิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวางจนบางครั้งเกินขอบเขตทั้งในหมู่ข้าราชการ คนงาน นักศึกษา ประชาชน ตลอดจนพระภิกษุสงฆ์ จะพบว่ามีการตีพาดหัวนิตยสารในเดือนตุลาคมถึงธันวาคม 2516 จำนวน

399 ครั้ง ช่วงเดือนธันวาคมมีข้อพิพาทแรงงาน 291 ครั้ง และหยุดงาน 249 ครั้ง (บุญเรือง เฝยมหอม 2519 :55) นายสัญญา ธรรมศักดิ์ทนความกดดันไม่ไหวจึงกราบถวายบังคม ลาออกเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2517 แต่สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ขอร้องให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ รับตำแหน่งต่อไป ซึ่งรัฐบาลของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็ต้องเผชิญกับปัญหาความบักลั่งใน ประชาธิปไตยของประชาชนอีกต่อไป และเมื่อการร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นมีการเลือกตั้งเมื่อ 26 มกราคม 2518 พรรคประชาธิปัตย์ได้ที่นั่งในสภามากที่สุด ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงได้ เป็นนายกรัฐมนตรี แต่เนื่องจากรัฐบาลที่ตั้งขึ้นมาใหม่เป็นรัฐบาลผสม และการแถลงนโยบายก่อน เข้าบริหารราชการแผ่นดินไม่ได้รับความไว้วางใจ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงลาออก และ ม.ร.ว.ศิกฤทธิ ปราโมช ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทนเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2518

ในช่วงเวลานับจากนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีจนถึงเวลาที่ ม.ร.ว.ศิกฤทธิ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ถือเป็นช่วงที่ควรเรียกได้ว่าประชาธิปไตยแบ่งบาน ถึงที่สุด ผลงานเขียนของนักเขียนหัวรุนแรงเกิดขึ้นมากมายโดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่จิตร ภูมิศักดิ์ ผู้ล่วงลับไปแล้ว เฉพาะอย่างยิ่งหนังสือของเขาชื่อ โฉมหน้าศักดินาไทยและศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมาก นอกจากนี้ก็มีหนังสือแนวสังคมนิยมออกมามากมาย เช่น ปรัชญาวัฒนธรรมเหมาเจ๋อตุง ปรัชญาวัฒนธรรมของสังคมนิยม หลักสังคมนิยม สังคมนิยมเหมาเจ๋อตุง ฯลฯ มีการแปลวรรณกรรมก้าวหน้าจากต่างประเทศมากมาย เช่น แม่ ของแม็กซิม กอร์กี้ ประวัติจริงของอาคิว ของหลู่ซิ่น คนสี่เสือ ของ กวางนิ ภักฎาจารย์ ดาวแดงอันหนาววับ ของหลี่ ซินเทียน และ เสียงร้องของประชาชน ของคิมชือฮา เป็นต้น บุญเรือง เฝยมหอม กล่าวถึงหนังสือที่เกี่ยวกับสังคมนิยมว่า

จากหนังสือเกี่ยวกับสังคมนิยมทั้งหมด 94 เล่ม จำนวน 39 เล่ม ผู้พิมพ์เป็นนิสิต นักศึกษา ส่วนอีก 55 เล่ม ผู้พิมพ์เป็นสำนักพิมพ์หรือคณะบรรณาธิการซึ่งมิใช่ นิสิต นักศึกษา และในจำนวน 39 เล่มที่นิสิต นักศึกษาพิมพ์นั้นมิมีเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมนิยม นิสิต มากกว่าอื่น ส่วนบุคคลที่มิใช่ นิสิต นักศึกษาพิมพ์ออกมานั้นโดยมากมักมีเนื้อหาเกี่ยวกับ สังคมนิยมประชาธิปไตย (บุญเรือง เฝยมหอม 2519 :142)

นอกเหนือจากการมีวรรณกรรมก้าวหน้าเกิดขึ้นมากแล้ว ยังมีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับ สาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างโจ่งแจ้ง ความคิดทางการเมืองแตกแยกเป็นสองฝ่ายคือ ขวาจัด และซ้ายจัด จากลักษณะเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดบรรยากาศของควมมีเสรีภาพที่ต้องมีความอดกลั้น เป็นพื้นฐาน ฝ่ายอนุรักษนิยมผนวกกับทำที่เช่นนี้จึงพยายามหยุดยั้งโดยมีทัศนคติที่มองฝ่ายซ้ายว่า

เป็นภัยอันต้องกำจัด จนถึงกับมีการกล่าวว่า "การฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป" โดยภิกษุรูปหนึ่งและ
ยังมีการแต่ง เพลงปลุกใจ รวมทั้ง เพลงที่แสดงอารมณ์อันรุนแรงต่อต้านพวกซ้ายจัดว่าเป็น
"คนหนักแผ่นดิน" ซึ่งถือว่าเป็นบรรยากาศที่ตึงเครียด แตกแยก และน่าสะพรึงกลัว (ลิขิต ธีรเวคิน
ม.ป.ป.:768)

ในส่วนของเรื่องสิ่งพิมพ์ต้องห้ามจะพบว่าในช่วงนี้มีจำนวนน้อยมาก คือมีเพียง 3 ชิ้น
เป็นภาษาไทยที่มีเนื้อหา เรื่องความมั่นคงของชาติในสมัยที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็น
นายกรัฐมนตรีจำนวน 1 ชิ้นและ เป็นภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกันจำนวน 2 ชิ้น ในสมัยที่
นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี แต่หลังจากที่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินนำโดย
พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ เข้าทำการยึดอำนาจประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 และตั้ง
รัฐบาลขึ้นใหม่ โดยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งนับจากช่วงเวลา 8 ตุลาคม
2519 ถึง 20 ตุลาคม 2520 ที่นายธานินทร์ ครองอำนาจอยู่ สิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่ประกาศใน
ราชกิจจานุเบกษา ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ มีจำนวนถึง 204 ชิ้น เป็นภาษาไทย
ที่มีเนื้อหา เรื่องความมั่นคงของชาติ 196 ชิ้น และภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกัน 8 ชิ้น
ซึ่งจากจำนวนสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่เพิ่มมากขึ้นในสมัยนี้ได้สะท้อนให้เห็นความตึงเครียดในด้านการใช้นโยบาย
สุดโต่งในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของนายธานินทร์ ประกอบกับสภาพสังคมที่วุ่นวายอันเนื่อง
มาจากการที่ประชาชนตกอยู่ในกรอบของการปกครองแบบเผด็จการมาเป็นเวลานาน เมื่อมีโอกาส
จึงแสดงออกในสภาพที่ไร้ขอบเขต ลักษณะของสังคมที่เป็นอยู่ในระยะนั้นได้ก่อให้เกิดความหวาด
วิตกว่าอาจทำให้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นได้ เพราะมีความแตกแยกด้านอุดมการณ์ของคนใน
ชาติแบบสองขั้วระหว่างขวา-ซ้าย ดังนั้นทัศนคติส่วนตัวของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ประกอบ
กับสภาพความวุ่นวายของสังคมในช่วงนั้นทำให้จำนวนของสิ่งพิมพ์ต้องห้ามมีเพิ่มมากขึ้นหลังจาก
ที่ลดน้อยลงจนแทบไม่มีในช่วงที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ม.ร.ว.
คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี

หลังจากที่นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ครองอำนาจอยู่ช่วงหนึ่งและเกิดความไม่
เข้าใจกันมากขึ้นทุกทีระหว่างรัฐบาลกับประชาชน พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ได้ทำการยึดอำนาจ
อีกครั้ง และได้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ คือ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ สืบต่อแทน
นายธานินทร์ กรัยวิเชียร และจากการเปลี่ยนแปลงตัวนายกรัฐมนตรีกับการเปลี่ยนแปลงนโยบาย
ด้านการปราบปรามคอมมิวนิสต์ของพลเอกเกรียงศักดิ์ โดยได้มีการนิรโทษกรรมให้กับคนที่ต้อง
การออกจากป่า ทำให้คนที่หลบหนีไปเมื่อ พ.ศ. 2519 ได้กลับออกมาเป็นส่วนมาก (Anderson

and Ruchira Mendiones 1985:40)

การดำเนินนโยบายในการปกครองประเทศของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ก่อให้เกิดการผ่อนคลายความตึงเครียดที่มีอยู่ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในสมัยของนายกรัฐมนตรีคนก่อนได้อย่างมาก ระยะเวลาประมาณ 3 ปี ของการอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ มีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเกิดขึ้นจำนวน 6 ชิ้น เป็นภาษาไทยที่มีเนื้อหาเรื่องความมั่นคงของชาติจำนวน 5 ชิ้น และภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกันจำนวน 1 ชิ้น

ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2523 น้ามันเชื้อเพลิงขึ้นราคาทุกประเภทอีกครั้งหนึ่ง ทำให้รัฐบาลของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก จึงมีการปรับปรุงคณะรัฐบาลใหม่เมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2523 แต่ยังไม่เป็นที่พอใจ พรรคฝ่ายค้านจึงยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลในการประชุมวิสามัญแห่งรัฐสภาสมัยที่ 2 เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2523 (สยามจดหมายเหตุ 2523:225-234) ในที่สุดพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีกลางสภา

หลังจากนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อ 3 มีนาคม 2523 และอยู่ในตำแหน่งเรื่อยมา ในช่วงวันที่ 3 มีนาคม 2523 ถึง 25 พฤศจิกายน 2523 ปรากฏว่ามีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามทั้งสิ้น 110 ชิ้น เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติทั้งหมดจำนวน 108 ชิ้น และ 2 ชิ้น ตามลำดับ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในบทนี้จะพบว่าสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่เกิดขึ้นก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะอยู่ในลักษณะของการท้วงติงหรือตำหนิการกระทำของผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน อีกทั้งยังเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในพระพุทธรูปคำล้นา มีการวิพากษ์วิจารณ์สังคมหรือชักชวนให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย แต่ถึงแม้จะมีสิ่งพิมพ์ต้องห้ามเกิดขึ้นในสมัยนี้บ้าง ก็ยังมีจำนวนน้อยอยู่หากเทียบกับเมื่อหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว

หลังปี พ.ศ. 2475 มีการให้อิสระทางความคิดแก่ประชาชนโดยทั่วไปตามลักษณะของรูปแบบการปกครอง ซึ่งก่อให้เกิดสิ่งพิมพ์ที่ขัดต่อนโยบายของรัฐมากมายหลายชนิด จากรายชื่อสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา รวมทั้งเหตุผลในการห้าม จะพบว่าสิ่งพิมพ์ต้องห้ามที่เกิดขึ้นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองมีลักษณะสำคัญ ๆ อยู่ 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 สิ่งพิมพ์นั้นมิใช่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ การดำรงไว้ซึ่งรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะพบว่าสิ่งพิมพ์ที่ถูกห้ามในลักษณะนี้มีจำนวนถึง 861 ชิ้น

ลักษณะที่ 2 สิ่งพิมพ์นั้นมิใช่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของคำสาปพุทธอันเป็นคำสาปประจำชาติ มีจำนวนทั้งสิ้น 101 ชิ้น

ลักษณะที่ 3 สิ่งพิมพ์นั้นมิใช่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ มีจำนวนทั้งสิ้น 1 ชิ้น

ทั้งสามลักษณะนี้ล้วนเกี่ยวข้องกับการตอบสนองอุดมการณ์ของคนในชาติ อันได้แก่การให้ชาติไทยได้มีระบอบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และมีคำสาปเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว (สนธิ์ บางยี่ขัน และพ่วง ผินอก 2528:5) หรืออาจกล่าวอย่างสั้น ๆ ได้ว่าเป็นไปเพื่อการธำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ คำสาป และพระมหากษัตริย์ และหากพิจารณาแต่ละลักษณะจะพบว่าสิ่งพิมพ์ต้องห้ามในลักษณะที่ 1 คือสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติจะมีมากที่สุด ซึ่งอาจเป็นเพราะสภาพทางสังคมอันเป็นผลมาจากลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตย การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ผูกพันกับสหรัฐอเมริกาตลอดหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เสรีจลัน รวมทั้งทัศนคติของผู้นำที่มีต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ก่อให้เกิดสิ่งพิมพ์ต้องห้ามในลักษณะนี้มากที่สุด

อาจกล่าวได้ว่าไม่ว่าสภาพสังคมจะเป็นเช่นไร มีการทำรัฐประหารยึดอำนาจบ่อยครั้งเพียงใด หรือผู้นำเป็นใคร ความหวาดกลัวคอมมิวนิสต์และการปราบปรามป้องกันการขยายตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์จะมีอย่างต่อเนื่อง ตลอดมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงครามการปราบปรามคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นด้วยสาเหตุของความรู้สึกชาตินิยมมากกว่าสาเหตุอื่น ส่วนสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการปราบปรามคอมมิวนิสต์โดยใช้ความรุนแรงอย่างที่สุด เนื่องจากตัวผู้นำเองต้องการความช่วยเหลือด้านกำลังเงินจากสหรัฐอเมริกา อีกทั้งขณะนั้นฝ่ายคอมมิวนิสต์กำลังขยายตัว และในสมัยของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร การปราบปรามคอมมิวนิสต์เป็นผลมาจากการเจริญเติบโตที่รวดเร็วของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย รวมทั้งทัศนคติในการต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์ของตัวนายธานินทร์ กรัยวิเชียรเอง

จากข้อมูลที่ได้นำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการศึกษาเรื่องสิ่งพิมพ์ต้องห้ามทางการเมือง อันเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติเป็นเรื่องที่น่าสนใจมากกว่าสิ่งพิมพ์ต้องห้ามทางด้านศาสนา หรือ พระมหากษัตริย์ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า และการเลือกเอาช่วงสมัยของนายราชนิทร พลเอกเกรียงศักดิ์ และพลเอกเปรม มาเป็นตัวแทนของการวิจัย เพราะในช่วงเวลาที่มีการห้ามสิ่งพิมพ์ทางการเมือง ที่เป็นภาษาไทยมากที่สุด ซึ่งจะทำให้สามารถสรุปถึงเจตนารมณ์ของรัฐในเรื่องของการเล่นความคิดของผู้เขียนได้ การวิเคราะห์นี้จะอยู่ในบทต่อไป